

*Tidskrift för
politisk filosofi*

Nº 1 2023 — årgång 27

Bokförlaget *Thales*

→ Introduktion till temanumret om klimatetik

Göran Duus-Otterström & Olle Torpman

De globala klimatförändringarna är en av vår tids ödesfrågor. Ibland kan det kännas som att klimatproblemet är skraddarsytt för att överstiga mänsklighetens förmåga. Klimatförändringarna smyger sig på oss långsamt, i alla fall långsamt nog för att inte spontant ringa i våra alarmklockor, och även om de negativa konsekvenserna är kännbara här och nu kommer de mest dramatiska effekterna att inträffa många årtionden in i framtiden. Vidare bryr sig inte klimatet om nationsgränser utan kräver globala lösningar, med tillhörande problem vad gäller samarbete och brist på institutioner med tvångsmakt. Utsläppen av växthusgaser är dessutom en sidoeffekt av huvudsakligen helt »vanliga» beteenden, som inte drivs av någon illvilja utan av behovet av elektricitet, transporter, mat och så vidare. Klimatförändringarna utgör på sätt och vis, som den amerikanske filosofen Stephen Gardiner uttryckt det, en »perfekt moralisk storm». De utmanar inte bara vår förmåga att organisera oss politiskt utan också själva de moraliska och politiska teorier som vi ofta tar för givna.

Dessa frågor ligger bakom forskningsprogrammet »Klimatetik och framtida generationer», som löper under perioden 2018–2023 och som finansieras av Riksbankens Jubileumsfond. Ledaren för programmet är Gustaf Arrhenius (professor i praktisk filosofi vid Stockholms universitet och VD för Institutet för framtidsstudier). Krister Bykvist och Göran Duus-Otterström är biträdande projektledare. Programmet undersöker tre övergripande frågeställningar.

För det första undersöks grundläggande populationsetiska problem som klimatförändringarna väcker. Här kan nämnas inte bara det berömda icke-identitetsproblemet utan också frågor som hur storleken på befolkningen ska hanteras inom ramen för »cost-benefit analysis».

Om en effektiv klimatpolitik skulle leda till en mindre befolkning, skulle det vara positivt, negativt eller neutralt?

För det andra undersöks frågor som berör rättvis fördelning av klimatpolitikens kostnader inom och mellan generationer. Finns det till exempel skäl att få framtida generationer att stå för kostnaden i form av långfristiga lån? Och om förorenaren bör betala, hur avgör man om någon är en »förorenare» i den relevanta bemärkelsen?

För det tredje undersöks frågor som berör praktisk implementering. Vad vet vi om hur vanligt folk ställer sig till olika klimatåtgärder? Bryr de sig om människor i andra länder och i framtiden? Och givet att läget är akut och vi knappast har tid att invänta en eventuell moralfilosofisk konsensus, hur bör vi agera när vi är moraliskt osäkra?

Programmet, som nu börjar löpa mot sitt slut, har samlat ett stort antal forskare från olika discipliner för att besvara dessa frågor. Dessa forskare är spridda över många länder, men Institutet för framtidsstudier i Stockholm har tjänat som nav – den bas dit forskarna åkt för att i olika sammanhang presentera sitt arbete och diskutera idéer. Konsekvensen är att Institutet för framtidsstudier, liksom Stockholmsområdet mer generellt, har blivit världens ledande miljö för klimatetik.

Detta temanummer innehåller ett axplock av den forskning som bedrivits inom programmet. Vår ambition har varit att kunna publicera artiklar som inte bara ställer tankeväckande klimatetiska frågor utan också visar på programmets innehållsliga och metodologiska bredd.

I artikeln »Planetär ingenjörskonst och katastrofrisker» behandlar filosofen Orri Stefánsson frågan om »geoengineering» (även kallat klimatmanipulering), vilket är en samlingsterm för storskaliga tekniska ingrepp i klimatsystemet. Geoengineering är en kontroversiell idé eftersom det finns ett långt säkrare alternativ för att bromsa klimatförändringarna: att helt enkelt sänka utsläppen av växthusgaser. Vissa kritiker har därför gått så långt som att föreslå ett förbud mot att ens *forska* om geoengineering. Stefánsson angriper i sin artikel detta förslag. Hans tanke är att eftersom det är fullt tänkbart att vissa stater unilateralt börjar experimentera med geoengineering i takt med att klimatproblemet förvärras, så finns det starka skäl att redan nu forska om frågan ur olika perspektiv. Att inte ägna sig åt sådan forskning, menar Stefánsson, vore jämförbart med att som förälder inte diskutera droger med ens barn – det finns en risk att barnet testat droger

vare sig man vill eller inte, och då kan det vara bäst att ha diskuterat problemen på förhand.

Melinda Roberts behandlar i sin artikel »Sätter klimatförändringarna etiken på kollisionskurs med sig själv?» grundläggande populationsetiska frågor. Hennes tes är att den förlust som blott möjliga personer »erfar» genom att aldrig bringas till att existera är moraliskt irrelevant. Att formulera en plausibel teori på basis av denna så kallade personpåverkansintuition har dock visat sig vara en utmaning. Roberts föreslår i sin artikel en version av en sådan teori och försvarar den mot invändningar. Kontentan, menar Roberts, är att vi har goda skäl att bekämpa klimatförändringarna även om detta inte bäst skulle främja den totala mängden värde.

I artikeln »Hur bör vi känna inför klimatet?» undersöker filosofen Julia Mosquera tillsammans med psykologiforskaren Kirsti M. Jylhä lämpligheten hos våra olika känslor inför klimatförändringarna. Vissa känner skam och uppgivenhet, andra känner belåtenhet och hopp. Går det att säga att några känslor är lämpligare än andra? Jylhä och Mosquera undersöker normativa kriterier med vars hjälp detta skulle kunna avgöras. De menar att vad som är lämpligt att känna kan bero på det specifika objektet som känslan riktas mot. Det kan exempelvis vara lämpligt att känna en sak inför orsaken till klimatförändringarna (såsom ilska över rika människors utsläpp) medan det är lämpligt att känna en annan sak inför effekterna (såsom att gilla varmare somrar). Det kan även finnas instrumentella skäl att exempelvis känna hopp. Vissa känslotillstånd kan också tjäna vissa människor bättre än andra. Dessa känslomässiga oenigheter kan förvisso försvåra det samarbete som klimatarbetet kräver. Men, argumenterar författarna, genom att bättre förstå klimatkänslornas komplexa natur och normativa motivering kan dessa svårigheter mildras.

Karim Jebari argumenterar i artikeln »Individuell klimatpåverkan och individens ansvar» för att vi som individer inte har ett ansvar att dra ner våra individuella utsläpp. Det huvudsakliga skälet till detta, menar Jebari, är att våra handlingar varken kan bidra till eller förhindra att utsläpp äger rum. Detta beror i sin tur på att åtgärder vidtagna av mäktiga organisationer och institutioner, såsom exempelvis OPEC och EU, allt som oftast neutraliserar effekterna av våra individuella handlingar. Jebari menar dock att även om vi saknar ett utsläppsan-

svar, har vi en moralisk skyldighet att agera politiskt för att dessa institutioner förändras på ett sätt som är nödvändigt för att rädda klimatet.

Roger Crisp behandlar i sin text »Vore det så hemskt med utplåning?» frågan om hur vi moraliskt bör värdera mänsklighetens undergång. Klimatförändringarna skulle, om det vill sig riktigt illa, kunna hota människans fortlevnad. Och det är vanligt att tänka att detta – vår arts utplåning – vore katastrofalt ur moraliskt hänseende. Crisp reser dock några frågor kring den slutsatsen. För åtminstone vissa av oss innebär livet ett närmast obegripligt stort lidande. Det är därför inte uppenbart, menar Crisp, att utplåning skulle vara något dåligt toltalt sett. →